

Тібор СЕГЕЛЬ

НОВЕЛИ

СНІГОВА ЛЮДИНА

Я розплющив очі. Було таке відчуття, ніби я повернувся в цей світ після столітньої відсутності.

«Де я? Що зі мною сталося?»

Печера. Кам'яні мури, де-не-де тьмяно освітлені миготливим вогником. Я відчув, що мене вкрито звіриною шкурою... Ні звуку навколо. Спробував підвестися, але ноги не корилися мені. Обморозив? Чи є вони в мене взагалі?

«Де я? Що зі мною?» — знову подумки спитав я себе.

Раптом ніби якийсь світлий промінь пробився в мій затуманений забуттям мозок.

Тепер я виразно пригадав головного редактора нашої газети й наче знову почув його слова:

«Колега, ви, напевно, читали, що на нашій Горі з'явилася Снігова людина. Ви добре знаєте Гору. Отож, на мою думку, ви — єдина людина, здатна дослідити цю справу. Це завдання вам до снаги!»

Його слова ще довго лунали в моїх вухах: «Це завдання вам до снаги!»

Готуючись до походу на Гору, я часто згадував червоне обличчя свого шефа з сигаретою в зубах і його останню напутню фразу: «Це завдання — саме для вас!»

Здіймаючись разом з учасниками спеціальної високогірної експедиції по скелястих схилах однієї з найвищих у світі гір¹, йдучи від білуаку до білуаку, долаючи льодовики і снігові замети, я почував себе в своїй стихії. Так само, як і під час двох попередніх сходжень на цю вершину. Уперше я подолав її, коли супроводив славнозвісного Лунда. Удруге — під час розшуків трунів — того ж таки Лунда, його дружини та ще двох жертв урагану, під час якого мені одному чудом пощастило врятуватися. Труни всіх чотирьох загиблих альпініс-

тів ми розшукали. З великими труднощами спустилися з ними у Велику долину і там гідно поховали наших товаришів.

І ось — нова експедиція. Втретє — на вершину Гори. Цього разу — на пошуки Снігової людини...

Минуло чимало днів, поки ми досягли небезпечної зони вічних снігів. Дихати стало важко, ми задихалися. Відпочивали після кожних десяти метрів. І раптом — сліди ніг на снігу: великі, майже круглі. Контури їх розмиті, без чітких обрисів, які залишають підшван.

Снігова людина! Серце моє забилося сильніше. Кров закипіла: «Завдання — саме для мене!»

Через кілька хвилин після цієї хвилюючої знахідки з'явився шквальний вітер. Повалив лаватий сніг. Вершина Гори враз потонула в густих сірих сугінках. Продовжувати сходження у сніговій круговерті означало б ризикувати життям усіх членів експедиції. Ні! Ми не маємо права спокушати диявола.

Я наказав моїм чотирьом супутникам повернутися до нашого останнього білуаку, пообіцявши не забаритися й собі.

Хіба ж я міг малодушно знехтувати «моїм завданням». Особливо тепер, коли сліди виразно стояли перед моїми очима.

Виходить, чутки про Снігову людину — не фантазія. Ось вони, сліди — мій дороговказ, запорука успіху моєї мрії. Треба тільки йти за ними, тільки витримати — все до кінця!

Дослідницька жага поїняла все моє ество, владно наказувала: вперед!

З незбагненною на такій висоті енергією я йшов по слідах Снігової людини. Вони були не дуже великі, але виразні, помітні. Поривав шквального вітру забивали подих, густий лаватий сніг бив в обличчя, боляче щипавши за щок. Я потопав у снігу по коліна. О мої сили, не покиньте мене!..

¹ Йдеться про найвищу в Андах вершину гори Аконкагуа. (Прим. пер.)

Ралтом крізь густу запону снігу я побачив якийсь силует. Він рухався. Я підняв захисні окуляри, щоб перекоонатися в реальності того, що бачив. Справді, силует рухався. І рухався в напрямку до мене.

Найохочіше я б оде кинувся бігти світ за очі. Однак страшенна втома несподівано прикувала мої ноги до снігу — їх наче свинцем налягло.

Силует ставав дедалі виразнішим. Він ішов просто на мене. З відстані всього кількох кроків я побачив велетенське людиноподібне тіло... То був страхітливий момент. А в наступну мить очі мені зашпнула імла.

І більше я нічого вже не пам'ятав. Так, ніби поринув у глибокий сон, що тривав століття...

Знадвору почувлися кроки. Хтось відсунув уламок скелі, що затуляв вхід до печери. Через хвилину велетенська людиноподібна постать протиснулася в печеру. Дарма, що навколо данували сутінки й густі тіні, я впізнав Снігову людину.

На саму думку про те, що я потрапив у полон до страховища, у мене враз побігли мурашки по тілу. Я стримав крик жаху, що рвався з горла, і вирішив прикинутися неживим.

Крізь щілинки приплюснених очей я стежив за кожним рухом велетня. Ось він знову закрив вхід до печери. Звірну шкуру, всипану снігом, відніс до вогнища. Поклав щось у казан...

«Завдання — саме для вас», — подумки я знову виразно почув голос редактора і згадав, як він вимовив ці слова, виштовхнувши їх крізь щілину рота з затиснутою зубами сигаретою.

Майнула думка: «Чи вирвусь я живим із цієї печери? Чи пощастить мені виконати завдання?»

Тим часом господар печери наблизився до мене. Розкутав мої ноги й став обмацувати їх. Я не відчув дотику. Зрозумів, що ноги відморожені... Істота обгорнула пальці моїх ніг полотниною, змоченою в гарячій воді, а через кілька хвилин почала розтирати їх снігом. Потім знову — гарячий компрес.

Кожному альпіністові відомий цей спосіб, коли треба посилити кровообіг. Але щоб Снігова людина?! Невже це розумна істота?

Коли велетень притулив долоню до мого чола, у мене було таке відчуття, що мене торкнулася рука людини. По тому він підняв мені пальцями повіки, і ми подивилися одне одному прямо в очі.

За мить він підвівся й приніс від вогнища казан. Черпаючи з нього ложкою, почав годувати мене кашею. Дбайливо і терпляче.

При тьмяному світлі смолоскипа я розглядав його руки — вони нічим не відрізнялися від людських. Так само й очі, ніс... Ні, Снігова людина не була страховиськом. Це був звичайний чоловік з лагідним, але ніби затуманеним, осклянілим поглядом. Ноги в нього були обмотані якимсь шматтям і обв'я-

СВІТ

ТІБОРА СЕГЕЛЯ

Тібор Сегель народився 1912 р. у старовинному словацькому містечку Спішська Собота, у Високих Татрах, зростав у Югославії, куди в юному віці переїхав з батьками. Гімназію закінчив там же. Вступив на юридичний факультет Загребського університету, де здобув учений ступінь ліценціата права. Згодом до нього додалися й інші звання: магістр музеології, член Королівського географічного товариства в Лондоні, відомий мандрівник, етнограф, дослідник, славетний альпініст, продюсер телефільмів, журналіст, письменник...

Непогамовна жадоба нових знань, бажання глибше пізнати нові континенти й народи, владно кликали безстрашного й допитливого юнака в дорогу. Закінчивши університет, він переселяється до Аргентини, звідки й почалися його невтомні мандри. Спершу по країнах Південної Америки, потім — по країнах Азії, Африки, Австралії, Європи — одне слово, по всіх континентах нашої планети. До землі своїх батьків, Югославії, Т. Сегель повернувся 1954 року цілком зрілою, сформованою людиною, з тим самим, однак, непогамовним серцем і невиситомою жадобою пізнання навколишнього світу. Понад сто країн відвідав за своє життя невтомний мандрівник.

Влітку 1977 р. Тібор Сегель брав участь у Міжнародному симпозиумі музейних працівників, що проходив у Ленінграді (на той час він працював директором етнографічного музею в старовинному місті Суботіца, де живе й нині). По завершенні сим-

зані шкіряними реміцями. За верхній одяг правила звірина шкіра. З-під хутряної шапки вибивалися густі пасма волосся, підборіддя заросло світло-каштановою бородою...

Тієї ночі я довго не міг заснути. Сотні питань роїлися в голові, терзали мене.

Коли я прокинувся, в печері нікого, крім мене, не було. Через дві чи три години знову з'явився отвір у скелястому вході, і увійшов мій господар. Він приніс упольовану звірину. Обблудував свою здобич і поклав на вогонь підсмажити.

Потім знову був масаж ніг.

А тоді господар приніс смаженину, і я почав жувати.

Пойвши, наслукав видобув якийсь звук із губів, що мав означати — «дякую». Він не озвався і, здавалося, зовсім не почув мене.

Тоді я зібрався з силою і перетворив той тихий звук у голос:

— Дякую! Дякую вам за ваше піклування! Але хто ви такий?

Мій господар і далі порався біля вогнища. Він удавав, що не чує мене...

Минали дні. Дивний господар печери дбайливо годував мене й лікував мої обморожені ноги. Та за весь цей час я не почув від нього жодного слова. І я також замовк, не наполягаючи більше на розмові.

Він ніколи не дивився мені прямо в очі. Зате я уважно спостерігав за своїм рятівником. Його обличчя, заросле бо-

родою й довгим волоссям, здавалося мені наче трохи знайомим. Кого він мені нагадував? Я шукав у своїй пам'яті таке обличчя, але марно.

Одного ранку він підніс до мене за падений смолоскип, щоб оглянути мої ноги. Полум'я яскраво освітло його обличчя. Блакитні очі. Шкіра, видублена вітрами й лютими морозами. Делікатний рот... Так, так... я знаю цього чоловіка!

— Лунд! — вигукнув я, рвучко додаючи на своєму твердому дожі. — Це ти, Лунд, я впізнав тебе!

У відповідь на мій вигук господар печери глянув на мене своїм затуманеним поглядом, але не озвався ні словом, не зрушив з місця.

— О Йожко, друже мій, та невже ти не пам'ятаєш мене? Я твій приятель Р. Невже ти справді не впізнаєш мене?

Він усе дивився на мене мовчки, нічим не виказуючи, що розуміє мої слова.

— Хіба ти не пам'ятаєш, як ми разом, чотири роки тому, піднімалися на цю Гору?.. Пригадай — ми ще стояли табором у Крижаному міжгір'ї цілий тиждень. Потім рушили далі. І в наступному біваці провели разом кілька днів. Ти ще був тоді сумний-сумний. І іронічний. Ще б пак! Ганка фліртувала з молодим інженером Моце, і це не давало тобі спокою...

Спогади потоком виливалися з моїх уст, — я сподіювався, що Лунд, — а я тепер не мав ніякого сумніву, що це був він, — кінець кінцем почне реагувати на

позіуму він мав змогу докладніше познайомитися не лише з Ленінградом, а й з Москвою та Києвом, побував також у Середній Азії — в Ташкенті, Самарканді, Бухарі...

Щоб вільно спілкуватися з людьми різних країн і континентів, Тібор Сегель досконало опанував 25 мов, з яких і досі, у 74 роки, активно користується дев'ятьма. А твори свої він пише здебільшого трьома: рідною сербохорватською, іспанською та міжнародною мовою есперанто, якою володіє незгріб як рідною і скрізь, де буває, активно її популяризує, будучи твердо переконаним, що ця мова миру і дружби, яка 1987 року відзначатиме 100-ліття свого існування, може істотно прислужитися взаєморозумінню людей доброї волі різних країн світу.

Враження від своїх подорожей Тібор Сегель описав у двох десятках найрізноманітніших за жанром, тематикою, манерою викладу книжок.

Чи не найпопулярніша серед них — чудово написана й гарно ілюстрована повість для юнацтва «Кумевава, син джунглів», видана в Антверпені (Бельгія) і перекладена з мови есперанто словенською, сербохорватською, македонською, албанською, турецькою, китайською, тамільською, японською мовами, а також мовами хінді, гуджараті, маратхі та ін. Всього шістнадцятьма мовами.

Повість ця ґрунтується на реальних подіях, її головні діючі особи — сам автор

та його юний друг з індійського племені каража, — безстрашний, добрий, спритний і розумний хлопець Кумевава, що подає білим людям незабутній урок доброти, благородства й людяності.

Серед інших книжок Тібора Сегеля назвемо ще художньо-документальну повість «Ураган над Аконкагуа»; огляд історії світового альпінізму — «Подолання гірських вершин»; розповідь про експедицію автора через Мато Гросо в Бразилію — «Подорож по країні індіанців»; унікальний опис експедиції автора по джунглях Амазонії, Бразилії з кількома тисячами перебуванням серед диких племен — книгу «Там, де кінчається цивілізація». Ще одне близьке до неї видання — «Подорож поза часом» — книга про історію Болівії, населену й нині здебільшого індіанцями племені кечуа та аймара.

Зовсім недавно московський тижневик «Книжное обозрение» (1985, № 27) під назвою «Унікальне видання» повідомив про вихід у світ в Югославії оригінальної міні-книжечки Тібора Сегеля «Мир», присвяченої 40-річчю Перемоги над фашизмом, у якій слово «мир» перекладено на сто мов народів нашої планети...

Як бачимо, розмаїтий і цікавий письменницький світ Тібора Сегеля справді охоплює всю нашу планету, і з ним, гадаю, буде приємно і повчально познайомитися українським читачам.

Надія ГОРДІЄНКО-АНДРІАНОВА

мої слова. Та даремно, я чогось чекав. Вираз його обличчя лишився таким самим застиглим, байдужим. Тільки час від часу чоло його вкривалося зморшками; здавалося, він силкується пригадати щось забуте.

— Згадай, Йожко, як ти радив мені і ще двом нашим товаришам піднятися на Гору, поки ми ще при силі й почуваємо себе добре, бо що може статися потім, ніхто не знає. І нам тоді пощастило подолати вершину. Повернувшись, ми знайшли тебе, твою дружину Ганку, Мозе і професора Шульца у тому самому білуваті... Другого ранку твоє чоло було нахмурене, ти був у поганому настрої. Можливо, передчував якесь лихо. Однак ти все-таки вирішив почати сходження на вершину разом з трьома своїми супутниками...

Я схопив мого господаря за руку. Його погляд, здавалося, трохи прояснився. Може, він починав розуміти мене?

— Знялася страшенна завірюха, — провадив я далі. — Ми троє, що повернулися напередодні з вершини, подалися до великого табору у Крижаному міжгір'ї. Там, скупившись у наметі, ми з острахом і тремтінням у серці думали про вас. Ураган, снігова хурдेलця не припинялися три дні, аж поки нарешті вщухли. І коли ви не повернулися, все стало ясно. Товстий шар снігу засипав ваші трупи...

Я замовк на мить, а тоді заговорив знову:

— Ми знайшли ваші мертві тіла, що змінилися до невпізнання, тільки через рік. Тоді ми спробували відновити в нашій уяві все, що сталося з вами... Ви почали сходження. Професор відстав. І, коли почалася завірюха, він напнув свій намет. У ньому ми й знайшли його труп... Ви з Ганкою, пробиваючись крізь снігову круговерть, продовжували сходження. За таких обставин твій альпіністський інстинкт, напевно, підказував тобі, що треба повернутися. Але цього разу ти його не послушався. Незбагненна затишність оволоділа тобою. Вона гнала тебе все вперед і вперед. Ганка, незважаючи на свій тендітний вигляд, уміла виявляти в горах неймовірну витривалість і енергію. Отож вона йшла за тобою, не відстаючи ні на крок. Мозе також силкувався подолати силу тяжіння, ядуху, лаватий сніг, що залплював йому обличчя, очі. А тоді враз він вирішив повернутися. Мабуть, відчув, що ноги почали обморожуватись... Там, на схилі Гори, ми й знайшли його труп наступного року, — одна нога в нього була роззута. Та розтирання ступні вже не допомогло...

При жовтавому сьвітлі смолоскипа світло й тіні метлялися в похмурому танку на обличчі мого таємничого слухача. Хто він: людина чи мара в подобі мого покійного друга?..

Та ось очі його гарячково заблищали. Він пильно вдивався в мене, на його обличчі з'явився болісний вираз людини, яка намагається ввічати нитку за

губленою в морозі минулого, забутої історії.

— А ви з Ганкою, важко дихаючи, насилу переборюючи пориви шаленої завірюхи, яку ми називали «білою смертю», продовжували підійматися вгору, до вершини. Ніби гнаний безумною невідчепною ідеєю, ти уперто поривався вперед. Ганка йшла слідом за тобою. До вершини лишалася якась сотня метрів. І саме тоді на мокрій скелі посковзнулася твоя дружина і, падаючи, проломилася собі череп. Ти спробував підвестися, намагався повернути її до життя. Але все було марно... Там і знайшла її наша пошукова експедиція...

Перевівши дух, я заговорив знову:

— Я не знаю, Йожко, що погнало тебе знову вперед. Може, магнетичне притягання Гори, яку ми з тобою так любили? Чи, може, нестерпний — до божевілля — біль від втрати коханої дружини? Одні тільки я знаю: ти знову рушив уперед, щоб подолати оті останні сто метрів Гори... Та через тридцять метрів ти сів на сніг. Мороз лагідно торкнувся твоїх ніг, рук... Там ти й помер...

Страхотлива гримаса раптом спотворила обличчя Лунда. Очі його вирачилися, і він розпачливо заволав:

— Ні-і-і-і!.. Ні-і-і-і!.. Я не вмер... Не вмер!

Він, мов навіжений, крутив головою. Одною рукою схопився за голову. Спазм болю до невпізнання змінив його перекосене обличчя.

— Я не вмер... Я не вмер... Я лишився живий!..

— Не може цього бути, Йожко. Я сам знайшов твій труп. Його не можна було впізнати — він геть закрижаний, але на ньому ми знайшли твої документи, і ніхто не сумнівався, що це ти.

— Ні. Я не вмер... Тепер я згадав. Так, я Лунд... Тепер я все згадав... — прошепотів він, силкуючись, видно, пригадати щось іще: погляд його ніби заблукав, заблудився десь у безмежжі.

— Ми винесли твій труп! З величезними зусиллями перенесли його у Велику долину і поховали там. Я сам був присутній при цьому.

— То був не я. То був Степанек...

Я затремтів усім тілом. Досі в мене було таке враження, ніби я розмовляю з привидами. А він раптом називає ім'я людини, що загинула на Горі за десять років до того і чий труп так і не було ніколи знайдено. Я відчув, що мій мозок зараз вибухне...

— Що ж сталося, Йожко? Що сталося?

— Так, я сів тоді, готовий умерти так само, як перед тим на моїх очах померла моя кохана Ганка. Я був такий безпорадний! Такий жалюгідний і безсилий!.. Мороз люто накинувся на моє тіло. І раптом, наче удар блискавки, мій мозок пронизала думка: «Ні, я не маю права умерти. Я мушу допомагати людям, яким загрожує на Горі смертельна небезпека. Я мушу спокутувати свою провину в смерті Ганки...» І я вирішив зостатися живим. Горі й альпіністам я

отривбен живий. Ось таку мету я поставив собі в житті, але здійснювати її я міг тільки в тому разі, якщо ніхто мені в цьому не перешкоджатиме. Отже, ніхто не повинен був знати, що я живий...

Помовчавши якусь мить, він повів свою розповідь далі.

— Подумавши так, я на превелику силу підвівся з каменю. І в ту мить згадав про труп Степанека: під час якогось сходження на вершину Гори я натрапив на нього: закований, він сидів, притулившись до скелі. Я попрямував до того місця. Він і досі сидів там, у тій самій позі, як і десять років тому. Висхий, задубілий на морозі, невпізнаний... Я підняв його і пошарпав перніс на те місце, де перед тим сидів сам, неподалік від Ганки. В його кишеню я поклав свої документи... Потім перейшов на той бік Гори. Хурделиця люто шмагала мене. Не знаю, як я витримав той перехід. Невдовзі по тому я знайшов цю печеру й відтоді патрулюю Гору. Вже не раз рятував життя альпіністів, яким загрожувала тут загибель.

— Так-так, я пам'ятаю кілька таких випадків — їх вважали чудом... Іожко, який же я радий, що ти живий! Ти — Іожко, мій друг, а не привид, не мар! Ти справжній герой. Але ж як тяжко ти живеш, без спорядження, без їжі, забутий усім світом, сам-один серед цієї дикої природи. Ми повинні щось зроби-

ти... Повернувшись до міста, я оголошу збір коштів, щоб спорудити для тебе пристойний будиночок, забезпечити тебе одягом...

— Ні, ні! Моя функція скінчилась. Тепер, коли мене викрито, я не зможу більше виконувати свою місію... Я не зможу більше існувати... Я не повинен існувати!..

Останні слова Лунд вимовив майже беззвучно — тільки для самого себе. По тому підвівся й рушив до виходу. Уже знайомим мені рухом відслонив «кам'яні двері». Кризь утворену шпарину разом із смугою денного світла до печери вдерся рвучкий вітер. Там, назовні квітла-завивала по схилах і міжгір'ях скажена завірюха.

— Іожко, куди ти йдеш? Зажди! Залишся тут, Іожко!

Він ніби й не чув моїх слів.

Зібравши разом рештки своїх сил, я став на ноги й поволісся до виходу.

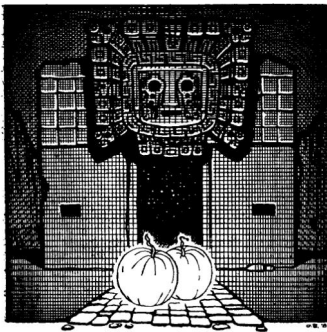
— Іожко... Друже, почекай!.. Вернися!..

Та його силует, даленіючи, розпливався, огорнутий густим серпанком снігової заметелі.

Лунд уже не міг почути, що я його гукаю.

Лишилися тільки великі безформні сліди ніг Снігової людини, поки й їх заснівав, запорошив сніг...

СКАРБ ІНКІВ

Після чотирнадцяти годин їзди наша вантажна машина спинилася. Жахлива, майже непрохідна дорога змучила нас страшенно. Тим-то ми дуже зрадли, коли шофер, показавши у напрямі однієї з близьких гір, промовив:

— Самайпата.

Переночувавши в найближчому селі, наступного ранку ми пішки рушили далі.

Марія була схвилювана не менше, ніж я. Ми досить добре знали історію Болівії, зокрема про підкорення її інками, тож і не дивно, що близькість фортеці інків Самайпати сповнювала нас таким хвилюванням. Тим більше, що крім трьох-чотирьох учених мало хто з іноземців побував у цьому місці, і це ще збільшувало принаду нашої подорожі.

Була четверта година пополудні, коли ми почали підніматися по схилу гори Самайпата. На півдорозі до вершини натрапили на невеликий будиночок. Зайшли до нього, познайомилися з господарем дому, якого звали Варгас, та його родиною: дружиною, десятирічним сином та чотирнадцятирічною донькою. Вони гостинно прийняли нас і почастиували кавою.

Коли ми пояснили Варгасу, що збираємось переночувати у фортеці, він сказав без будь-якого подиву:

— Розумію. Ви хочете розшукати скарб інків.

— Що?

— Я вас розумію. Там на горі, у фортеці, кажуть, справді заховано десь скарб інків. Але знайти його, мабуть, неможливо. Щоразу, коли туди піднімається якийсь чужинець, починається страшна гроза, і він мусить рятуватися втечею.

— Розкажи сеньйорові, що сталося з отим американцем, — втрутилась у розмову дружина Варгаса.

— Так-так. Одного разу прийшов сюди молодий американець і, як і ви оце, вирішив переночувати у замку-фортеці. Вночі до нього з'явився один з інків. Коли юнак спитав його, де заховано скарб, той привид привів його до краю провалля і... другого дня ми знайшли його труп на дні ущелини.

Я хотів був уже запитати, як же це, мовляв, вони довідалися про привида, якщо єдиним свідком цього був мрець. Але, випередивши мене, у розмову втрутилась Марія:

— На щастя, ми не віримо в привида і тому не змінимо нашого рішення — переночуємо у фортеці.

Це було саме те, чого я й чекав від неї.

Переконавшись, що ми не відмовляємось від нашого плану, Варгас пояснив нам:

— Є два способи, за допомогою яких ви можете знайти скарб. Перший полягає в тому, що перед вами з'явиться привид. Ви спитаєте його про скарб, і він поведе вас до потрібного місця. Але будьте дуже обережні й не підходьте близько до краю провалля.

— А другий?

— Якщо вночі ви помітите фосфоричне світло десь на поверхні землі, — не сумнівайтесь: під цим місцем закопано скарб інків. Тільки якщо ви знайдете золото, не забудьте, що це я допоміг вам його розшукати.

— Ми не тільки не забудемо, але можемо одразу домовитись: якщо ми знайдемо скарб, то все золото належатиме вам. А решта речей буде наша. Згодні?

Щоб підтвердити свою згоду, Варгас міцно потиснув руку мені й Марії, хоча був вельми здивований пропозицією, яка, напевно, здалась йому божевільною.

Справжня ж причина моєї пропозиції полягала в тому, що ми не були шукачами скарбів, — нас цікавила, головним чином, археологія. А по-друге, вся ця гора була власністю Варгаса, отже, він,

безперечно, мав право на частину знахідки. І, нарешті, третя причина була пов'язана з тим, що в усіх історіях про скарби, які я знав, чинсь життя неодмінно офірувалось богам золота. Оскільки ж я не мав наміру ані приймати чинсь жертви, ані жертвувати власним життям, то розважливіше було наперед подарувати золото комусь іншому.

Варгас позичив нам кілька овечих шкур, щоб зробити наш нічліг комфортабельнішим, і, попрощавшись, довго стояв на порозі своєї домівки, дивлячись нам услід.

Фортеця була неповторно прекрасна. Вирізьблені у величезній скелі, на вершині гори, здіймалися вгору товсті кам'яні мури з прорубаними в них вікнами і дверима, оздоблені таємничими прикрасами, низкою симетричних барельєфів із зображенням ягуарів. Ми робили обміри, фотографували, висловлювали різні припущення. Посиділи у різьблених із каменю кріслах, — ціла низка їх вишикувалась двома колами, — роль тих кіл так і лишилася для нас загадкою. Потім детально оглянули чотирикутний високий басейн завглибшки 120 сантиметрів, теж видовбаний у скелі. «Купіль інків» — так ми назвали його.

— Чудове місце для спочивальні, — зауважила Марія.

Я зрозумів натяк. Через півгодини, коли почало смеркатися, ми розстелили на дні басейну овчі шкури й полотняні простирала, сподіваючись, що завдяки їм не так твердо буде спати на кам'яному ложі.

Тільки-но ми полягали, як знялася страшна гроза. Сильний вітер свистів, завивав над нашими головами, погрожуючи щомиті вилити на нас рясні потоки дощу. Але час минав, а дощу не було. Тільки ураган з громовницею шаленів і далі. Віщування Варгаса справджувалося — прийимні частково.

Нарешті ми якось привичаїлись до завивання вітру й трохи подрімали, час від часу прокидаючись і знову засинаючи.

Зненацька мені привиділося, що я бачу невизначну людську постать на краю басейну. Я напружив усю свою увагу й зір. Так, там стояв чоловік з довгим прямим чорним волоссям, що спадало йому на плечі. Одягнений він був у якусь широку хламиду, що доходила йому до коліна, а на поясі була підперезана шиюром. Правду кажучи, я не уявляв собі інків такими простими, звичайними. Однак я ні на мить не засумнівався, що переді мною стоїть один із інків. Моє тіло пройняв легкий дрож, а коли я скотів заговорити, то не зміг видобути з горла ані звуку. Та нарешті я спромігся-таки на запитання:

— Чи ви з інків?

— Я — смиренний служник Сина Сонця, — відповів чоловік, схилиючись у низькому поклоні.

Тоді я згадав про свою обіцянку Варгасу і, побоюючись, що відвідувач от-от знову зникне, спитав його:

— Чи не могли б ви показати мені, де закопано скарб інків?

Гість кечуа¹ витягнув голову в плечі, з острахом глянув праворуч і ліворуч і ледь чутним голосом відказав:

— Не питайте мене про скаרב. Я нічого про нього не знаю. Я бачив золото тільки у темних печерах копалень, коли протягом довгих тижнів працював там у темряві, мов кріт. А це згодом — у ливарні, де ми гарували до повної знемоги між вогнем і розжаренням до червоного металом. Після того як ми передавали жовтий метал майстрам-золотарникам і різьбярам, ми більше його не бачили. Знаємо тільки, що користуватися ним може тільки Син Сонця і найближчі до нього шляхетні люди, але ми того не бачимо, бо коли вони проходять повз нас, чоло наше має торкатися землі.

— Ми знаємо, що інки встановили для себе виключне право користуватися золотом. Але ж, — спробував я розрадити гостя, — цей метал не має великої вартості, коли живеш у кам'яних палацах, як жив ваш народ...

— Мій народ? — перепинив мої слова дивний чоловік. — Ви хотіли сказати: наші господарі? Ми лише видобували камінь у каменоломнях, ми жили й умирали, споруджуючи з нього розкішні палаци й фортеці, як оця, де ви перебуваєте зараз. А самі ми жили й живемо в халупах із глини, під солом'яними стріхами. У такій хижі і я живу з усією моєю родиною, там піде повернутися, ми спимо, примостившись навпочіпки, і все життя харчуємось самою картоплею.

— А ви теж брали участь у спорудженні цієї фортеці?

— Так, на цю роботу пішло кілька років мого життя.

Раптом мені сльнула блискуча ідея: було б важливим внеском у науку, якби я повернувся звідси, маючи в своєму розпорядженні всі подробиці стосовно фортеці інків. Я наважився запитати гостя про кірсла і їх розташування.

Він відповів одразу, не задумуючись:

— Про це я теж нічого не можу вам сказати. Кілька з цих кам'яних кірсел я вирізбав власноручно за наказом мого володаря. Та коли роботу було скінчено, мене послали в інше місце, і відтоді я вже не мав права увійти до фортеці. Та я ніколи й не наважився б запитати в моїх володарів про щось таке, що мене не стосується.

Мені стало ясно, що тут я знавав цілковитого фіаско. Проте, озброєний нездоланим оптимізмом, був готовий зробити ще одну спробу використати появу людини із стародавніх часів. Спробую-ю я поповнити мою етнографічну колекцію!

— Послухайте, друже мій, — сказав я, — давайте зробимо обмін. Дайте мені вашу сорочку, а я віддам вам мій спортивний костюм. Він доброї якості і майже не був в ужитку, — додав я, показуючи на свою одіжку.

Іронічна посмішка майнула на обличчі кечуа.

¹ Представник індіанської народності, що живе в Болівії, Перу, Еквадорі, Чилі й Аргентині. Кечуа були найчисленнішою групою племен у державі інків, вони й досі зберігають самобутню культуру (усу народну творчість, музику, танці). (Прим. пер.)

— А що б я робив з вашою одіжею? Чоловік з мого села не може носити ніякого іншого одягу — тільки такий, як оде на мені. Крім того, цей одяг мені не належить. Він належить громаді. Щоб обміняти його на такий самий, коли цей порветься, я мушу звертатися до мого господаря.

Душу мою поїняв гнів, змішаний із жалем. Я розмовляв із жалюгідним рабом, парієм.

— Скажіть мені, — після хвилинного роздуму спитав я його, — чи ви щасливі?

— Я не розумію, про що ви питаєте?

— Я питаю, чи ви задоволені своїм життям?

— Я корюся долі, яку наш бог Сонце судив мені. Ніхто не сміє піднятися чи опуститися бодай на одну сходинку зі свого місця. Через це ніхто з нас не має права бути незадоволеним, ані мати причину, щоб бути вдоволеним.

Ця розмова глибоко вразила мене, і на якийсь час я поринув у задуму. Навіть не помітив, коли зник мій гість. Я повернувся на своєму твердому ложі й задрімав.

Коли ж прокинувся, на мене чекав новий сюрприз. Я знов побачив силует людської фігури — новий гість стояв у нашому басейні. Я сів, щоб упевнитися в реальності нового відвідувача. І раптом розрізнів жіноче хвилясте волосся, що розмалювалося на вітрі.

— Хто ви така? — спитав я враз захриплим голосом.

— Це я. Мені здалося, що ти спиш, — відповіла людська постать, в якій я аж тепер упізнав Марію.

— Що ти тут робиш?

— Іди сюди й подивись.

Коли я підійшов до неї, вона спитала:

— Що ти бачиш он там?

Я кинув погляд у напрямі її простягнутої руки й дуже виразно побачив якесь ніби фосфоричне світло, що виходило з-під землі, деś на відстані метрів із двісті від нас.

Так я й сказав Марії, і вона підтвердила, що бачить точнісінько те саме. Ніякого сумніву не могло бути. Ми бачили те, про що говорив нам напередодні Варгас. Аби тільки не загубити той вогник!

На краю басейну я позначив крейдою напрям. Стрілка вказувала майже точно в той самий бік, де стояв будиночок Варгаса. Перед таємничим вогником височіло примітне дерево. Отже, вранці ми напевно знайдемо те місце.

А тепер треба швидше заснути, щоб час минув скоріше, — так ми легше дочекаємось світанку. Ми поговорили ще про те, який здивований буде Варгас, коли почує про нашу знахідку. Потім спробували заснути. Але ми були такі збуджені, що тільки крутилися раз у раз, перевертаючись з одного боку на другий. Нарешті почало розвиднятися.

Перше, що ми зробили вставши, — це спробували поглядом знайти місце, де бачили вночі вогонь. І ми відразу встановили його для себе без будь-яких ускладнень. Тоді поклали овеці шкури та ін

ші речі й рушили в напрямі будиночка Варгаса.

— То ви знайшли скарб? — спитав він замість «доброго ранку».

Я розповів йому все про незвичне слайво, замовчавши, втім, моє невдале інтерв'ю зі смиренним рабом інків, яке тепер, при ранковому світлі, почало вже стиратися з моєї пам'яті.

Ми взяли на плечі кирки, граблі й лопати, і всі троє вирушили в тому напрямі, який я показав.

— Якщо напрям, яким ми йдемо, вірний, — сказав Варгас, — то скарб має бути в якійсь моїй посадці.

Ще здалеку ми помітили, що якраз на «нашому» місці рухаються якісь людські постаті. Підійшовши ближче, ми впізнали в них дітей Варгаса. Вони старанно орудували граблями, щось розгрібаючи.

— Що ви тут робите, діти? — спитав батько.

— Вибраємо гарбузи, які поклали вчора запікати. Ми хотіли, щоб сеньйора покуштувала їх. Адже у них, напевно, не знають такої страви, — відповіла дівчинка.

Господар голосно зареготав і водночас щосили скинув з плеча на землю свої інструменти.

Ми з Марією, наче дурняки, дивились одне на одного, не розуміючи, про що йдеться.

Варгас пояснив:

— Одна з наших улюблених страв. — це гарбуз, чи кабак, спечений на розжареному деревному вугіллі. Вчора викопують ямку в землі, розпалюють у ній вогнище. Коли дерево перегорить, на розжарене вугілля кладуть гарбузи і засипають їх тонким шаром землі. Зверху кладуть і запалюють невеличке багаття, полінця цілу ніч потроху згорають, і гарбузи запікаються...

Я й досі не розумію, чого ми всі так весело сміялися, ласуючи з великим апетитом ще теплими золотистими плодами, які не мали нічого спільного із золотом інків. Здається, природніше було б нам сидіти десь у кутку в домі Варгаса, зажурившись і знітившись від пережитого розчарування й безсонної ночі.

*З мови есперанто переклала
Надія ГОРДІЄНКО-АНДРІАНОВА*